

החלטה לפי סעיף 14 לחוק התחרות הכלכלית, התשמ"ח-1988

בדבר מתן פטור מאישור להסדר כובל להסכם בין

בנק לאומי לישראל בע"מ למימון בקליק בע"מ

1. פתח דבר

לפניי בקשה למתן פטור לפי סעיף 14 לחוק התחרות הכלכלית, התשמ"ח-1988 (להלן חוק התחרות), להסדר בין בנק לאומי לישראל בע"מ (להלן בנק לאומי או הבנק) לחברת מימון בקליק בע"מ (להלן מימון בקליק וביחד הצדדים). במסגרת ההסדר בנק לאומי ירכוש 20% מהון מניותיה של מימון בקליק לצד חתימה על הסכם שיתוף פעולה, במסגרתו כל צד יקדם את השירותים והמוצרים האחד של השני.

לאחר שבחנתי את ההסדר בין הצדדים ואת השפעתו על התחרות בשווקים הרלוונטיים ולאחר שהתייעצתי עם הוועדה לפטורים ולמיזוגים, שוכנעתי כי במועד זה ולאורך תקופת הפטור כפי שנקבעה בהחלטתי זו - ההסדר בין הצדדים אינו מגביל את התחרות בחלק ניכר של השוק המושפע ממנו, כי עיקרו של ההסדר אינו בהפחתת התחרות או במניעתה וכי אין בהסדר כבילות שאינן נחוצות למימוש עיקרו של ההסדר. לאור האמור, מצאתי כי ההסדר ראוי לפטור לפי סעיף 14 לחוק התחרות, בהתאם לנימוקים שיפורטו להלן.

2. ההסדר והצדדים לו

בנק לאומי הוא תאגיד בנקאי ללא גרעין שליטה, שמניותיו נסחרות בבורסה לניירות ערך בתל אביב. הבנק מספק מגוון רחב של שירותים בנקאיים ללקוחות פרטיים ועסקיים, בכללם: ניהול חשבונות עובר ושב, ניהול פיקדונות והעמדת אשראי הן ללקוחות פרטיים והן ללקוחות עסקיים.

מימון בקליק היא חברה פרטית העוסקת במתן הלוואות ללקוחות בבתי עסק במסגרת רכישת מוצר או שירות. בית העסק מזוכה בתמורה בגין העסקה לאחר אישור קבלת התמורה או השירות ואילו תשלומי הלקוח בגין העסקה נדחים או פרוסים לאורך זמן, בתמורה לריבית שמתווספת לתשלומים.

מימון בקליק מוחזקת ב-100% על ידי חברת אי אר אן ישראל בע"מ (להלן ERN). ERN עצמה מוחזקת על ידי חברת אס.איי.בי בע"מ (כ-60%), ומנורה מבטחים החזקות בע"מ (כ-40%).¹ עיקר פעילותה של ERN הוא באבטחת תשלומים לבתי עסק עבור תשלומים

¹ ביום 27.3.2022 אושרה עסקת מיזוג בין מנורה מבטחים בע"מ לחברת אס.איי.בי בע"מ במסגרתה אושר למנורה מבטחים לרכוש מניות נוספות ב-ERN כך שהיא תעבור אל ה-50%. הצדדים עדכנו כי נכון להחלטה זאת, העסקה טרם מומשה.

באמצעי תשלום שונים (שיקים, חשבוניות והוראות קבע) וכן במתן שירותי ניכיון לשיקים והוראות קבע.

במסגרת ההסדר נושא הפטור, בנק לאומי ומימון בקליק חתמו על הסכם להקצאת מניות שבמסגרתו בנק לאומי יחזיק בכ-20% ממניות מימון בקליק וימנה דירקטור אחד מתוך חמישה. בנוסף, הצדדים חתמו על הסכם שיתוף פעולה שלפיו כל צד יפנה לקוחותיו לקבלת שירותים של הצד השני להסדר (להלן שיתוף הפעולה).

בהתאם, בנק לאומי יפנה את לקוחות הבנק המתאימים לכך לקבלת אשראי בנקודות מכירה על ידי מימון בקליק, ומן הצד השני, מימון בקליק תעביר פרטים של לקוחותיה העומדים בקריטריונים שקבע הבנק ובהסכמתם לידי הבנק לצורך פתיחת חשבון בנק. בתמורה לשירותים אלה, קבעו הצדדים מנגנון תמורה שבמסגרתו כל צד מקבל סכום קבוע בהתממשות התנאים הקבועים בהסדר, בגין כל לקוח שכל צד הפנה לשני.

לצורך התחשבנות בנושא התמורה בגין ביצוע פעולות הכלולות בהסכם שיתוף הפעולה, הצדדים נדרשים להעברת מידע. בנושא זה יובהר, כי העברת מידע מעבר לדרוש לצורך התחשבנות או באופן שאינו עולה בקנה אחד עם הוראות גילוי דעת 2/14 בעניין חשיפת מידע טרם עסקה בין מתחרים – אינה כלולה במסגרת הפטור הנוכחי ובהתאם היא תיחשב להסדר כובל שלא קיבל היתר.

3. הניתוח התחרותי

3.1 עיקרו של ההסדר

עיקר הסכם שיתוף הפעולה הוא רצון הצדדים לשותף פעולה באופן שכל אחד מהם לפי שיקול דעתו יקדם מוצרים ושירותים של הצד השני בקרב לקוחותיו ובגין כך עשוי להיות זכאי לעמלה מהצד השני. זאת, בשים לב לכך שכל אחד מהצדדים פועל מול קהל לקוחות שונה במקצת ואינו תמיד מתמקצע באספקת כל סוגי האשראי של לקוחותיו זקוקים להם. נוכח האמור, שוכנעתי כי עיקרו של ההסדר אינו במניעת התחרות או הפחתתה.

3.2 נחיצות הכבילות

ההסכם אינו מקנה בלעדיות למי מהצדדים וכל אחד מהם יהיה רשאי להתקשר עם צדדים אחרים לצורך שיתופי פעולה דומים. אולם, ההסדר כולל כבילות אי-תחרות ביחס ללקוחות שמיומן בקליק תפנה לבנק לאומי ושיצטרפו ללקוחות הבנק. על פי הכבילה, בנק לאומי לא ייזום מתן הלוואה ללקוחות אלה שלא במסגרת שיתוף הפעולה, וזאת במשך שנה ממועד פתיחת חשבון בבנק, ולמעט אשראי לצרכי דיור והלוואה לצורך כיסוי יתרת חובה בחשבון ככל שתיווצר.

כבילת אי התחרות נחוצה על מנת למנוע מבנק לאומי לעקוף את שיתוף הפעולה וליהנות מההפניות של מימון בקליק באופן שעלול לפגוע במימון בקליק ובכך לשמור על התמריץ

של מימון בקליק להשקיע בהפניות כאמור. יודגש שההסדר אינו מונע מהבנק להעמיד כל סוג אשראי, אם הפניה להעמדת אשראי נעשתה ביוזמת הלקוח.

נוכח האמור, מצאתי כי אין מדובר בהסדר שעיקרו הפחתת התחרות או מניעתה ואין בו כבילות שאינן נחוצות למימוש עיקרו. בכך מתקיימים תנאי סעיף 14(א)(2) לחוק.

3.3 השפעת ההסדר על התחרות

ההסדר העומד לפניי הוא הסדר אופקי בין מימון בקליק לבנק לאומי, שהוא אחד משני הבנקים הגדולים במערכת הבנקאית בישראל. לאחר בחינת ההסדר, מצאתי שאין בו, לכל הפחות בתקופה הקרובה, כדי להגביל את התחרות בחלק ניכר של שוק המושפע מן ההסדר.

הסדר זה נוגע לתחום האשראי בנקודות מכירה (מכונה גם אשראי אגב רכישה ו-"Buy now pay later"). לתחום זה נדרשתי בעבר בהחלטתי בעניין בנק הפועלים ובלנדר והדברים שנאמרו שם יפים גם לענייננו.²

מדובר בתחום שנמצא בשלבי התפתחות בישראל, לאחר שזכה להצלחה באירופה ובארצות הברית. לתחום מודלים שונים ברחבי העולם אך בכולם מתאפשר ללקוח לרכוש מוצרים ושירותים באמצעות הלוואה שניתנת במעמד הרכישה של מוצר או שירות. לאחר הליך חיתום מהיר יחסית, בית העסק מקבל את התשלום באופן מיידי מהגוף המלווה, והלקוח נוטל הלוואה שיהיה עליו להחזיר בריבית ובתקופה מוגדרת מראש.

בבסיס הפעילות בתחום זה עומדת התקשרות בין הגוף המלווה לבתי העסק לצורך הטמעת אפשרות התשלום באמצעות הלוואה בנקודות המכירה של בית העסק. לבתי העסק אינטרס להטמיע את אפשרות זו לאור הפוטנציאל בהגדלת המכירות שלהם ללקוחות שאין בידיהם לבצע את העסקה ללא הלוואה.

מבדיקת הרשות וכפי שהובהר בהחלטת הפטור מאישור להסדר כובל בין בנק הפועלים לחברת בלנדר,³ מתקיימת תחליפיות בין האשראי בנקודות מכירה לבין סוגי אשראי ואמצעי תשלום נוספים כגון תשלום בקרדיט, בשיקים, בהרחבת מסגרת האשראי החודשית או בהלוואה מידית. לפיכך, בנק לאומי ומימון בקליק מתחרים זה בזה כעת ומידת התחרות שלהם עשויה לגדול בעתיד בהתאם לאופן התפתחות הענף. זאת בפרט בכל הנוגע ללקוחות המנהלים חשבון עובר ושב בבנק לאומי.

לאור זאת, עולה חשש כי ההסדר יקנה לבנק לאומי כוח שוק חד צדדי אל מול לקוחות הבנק, קרי שבנק לאומי יבחר בעקבות החזקתו במימון בקליק ושיתוף הפעולה איתה להרע את התנאים (למשל באמצעות העלאת הריבית) עבור האשראי שהוא מספק, בידיעה שחלק מהלקוחות שיעזבו אותו בגין כך יעברו למימון בקליק, או להפך. כמו כן עולה חשש מצינון

² החלטה לפי סעיף 14 לחוק התחרות הכלכלית, התשמ"ח-1988 בדבר מתן פטור מאישור הסדר כובל להסדר בין בנק הפועלים בע"מ לבין בלנדר טכנולוגיות פיננסיות בע"מ (16.2.2022) רשות התחרות 501729.

³ ראו לעיל, ה"ש 1.

התמריץ של הבנק מכניסה לתחום הפעילות נושא ההסדר באופן עצמאי ומהגברת התחרות בתחום. אולם, החששות התחרותיים מופגים מהטעמים שיפורטו להלן.

לצד מימון בקליק פועלים מספר מתחרים עם מודל פעילות דומה. ביניהם טריא P2P בע"מ, בלנדר טכנולוגיות פיננסיות בע"מ (שפועלת בשיתוף פעולה דומה עם בנק הפועלים), מימון ישיר מקבוצת ישיר (2006) בע"מ וגופים נוספים המציעים שירותים למתן אשראי בנקודות מכירה כגון חברת פיימנט טכנולוגיות פיננסיות בע"מ. כמו כן, גופים פיננסיים משמעותיים הביעו עניין בתחום אשראי בנקודות מכירה ובראשם ישראל כרש בע"מ.⁴ בקרב הבנקים, לצד בנק לאומי פועלים בנק הפועלים בע"מ ובנק ירושלים בע"מ שמקיימים שיתופי פעולה עם גופים חוץ-בנקאיים בנוגע לתחום זה אך טרם פעילים בצורה עצמאית.

באשר לחשש להפעלת כוח שוק מצד הבנק כלפי לקוחות שעשויים לפנות למיזם, נמצא כי חלקה של מימון בקליק מתוך כל האשראי החוץ-בנקאי קטן ואין לבנק שליטה לאן יפנו הלקוחות שיעזבו אותו ככל שיפעיל כלפיהם כוח שוק.⁵ כן יש להביא בחשבון את הבידול במאפייני האשראי הרגיל של בנק לאומי אל מול מאפייני האשראי נושא המיזם. נוכח האמור, לא נראה כי הפעלת כוח שוק צפויה להיות כדאית לבנק בתקופה הקרובה.

באשר לחשש לגריעת הבנק כמתחרה פוטנציאלי באשראי מהסוג שאליו מתייחס המיזם, דומה כי בעת הזו, הבנקים טרם פיתחו את הידע והיכולת לעבוד עצמאית בתחום נושא ההסדר. שיתופי פעולה מהסוג נושא הפטור במידה מסוימת עשויים לסייע לבנקים ללמוד ולהיכנס לתחום זה בצורה עצמאית בטווח זמן הנראה לעין.

נדגיש שוב כי מדובר בשוק בהתהוות ומשכך, יש קושי מובנה להעריך את מעמדה התחרותי של מימון בקליק (ושל בנק לאומי) בעתיד הקרוב. לאור זאת, הפגה זו רלוונטית בעיקר לתקופת הזמן הקרובה בלבד.

נוכח האמור לעיל ובהתחשב בעוצמת הזיקה שנוצרת במסגרת ההסדר, נחה דעתי כי החשש האופקי והחשש מגריעת תחרות פוטנציאלית מופג בעת הנוכחית.

מעבר לזיקה האופקית בין הצדדים, מתקיימות ביניהם גם זיקות אנכיות, שכן הבנקים הם אחד ממקורות המימון העיקריים לנותני האשראי החוץ-בנקאיים והגורמים היחידים שיכולים לפתוח חשבון שדרכו גופים כאמור מנהלים את פעילותם. משכך, הסדר בין בנק לבין גוף חוץ-בנקאי עלול לעורר חשש לפגיעה בנכונות של הבנק להעמיד אשראי למתחרים של הגוף החוץ-בנקאי או לפתוח להם חשבונות.

מבדיקת הרשות עולה כי הן מימון בקליק והן המתחרים שלה, שחלקם אף מנהלים חשבון עובר ושב בבנק לאומי, נוהגים לגוון את מקורות המימון ולרוב נוטלים אשראי מגורמים שונים. חלקם אף בעלי יכולת הנפקת אגרות חוב ובכך לגייס הון מידי הציבור. בהתחשב בחלופות שקיימות לבנק לאומי באספקת המימון וניהול החשבון, לא מצאתי שיש בזיקות

⁴ דיווח מיידי של ישראל כרש לבורסה, ראו בקישור:

<https://maya.tase.co.il/reports/details/1400744/2/0>

⁵ ראו לעיל ה"ש 1.

האנכיות כדי להעלות חשש סביר לפגיעה של ממש בתחרות ובפרט לחסימת מתחריה של מימון בקליק מגישה למקורות הון כתוצאה מההסדר המונח לפני.

לאור האמור לעיל, שוכנעתי כי בעת הנוכחית ההסדר אינו מגביל את התחרות בחלק ניכר של שוק המושפע ממנו. בכך מתקיימים תנאי סעיף 14(א)(1) לחוק התחרות.

יחד עם כל האמור, תחום השירותים הבנקאיים ככלל ותחום האשראי אגב רכישה בפרט עוברים בימים אלו שינויים רבים. לשינויים אלה צפויות להיות השלכות ישירות על ההסדר, ההצדקות לו והשפעותיו על התחרות. נוכח כך ונוכח הזיקות האופקיות והאנכיות בין הצדדים, מצאתי לנכון כי הפטור יהיה לתקופה של שלוש שנים בלבד. בהתאם לדין ודברים שקיימו הצדדים עמי, ההסדר בין הצדדים כולל מנגנון המסדיר את הפרדות הצדדים במידה שהפטור לא יחודש, והפסקת אחזקותיו של לאומי במימון בקליק. מנגנון זה והתחייבות הצדדים לפעול לפיו הובאו לעיוני והפטור הנוכחי ניתן על סמך כך.

4. סוף דבר

לאחר שנועצתי עם הוועדה לפטורים ולמיזוגים, ראיתי לנכון להשתמש בסמכות הנתונה לי בסעיף 14 לחוק התחרות ולהעניק את הפטור המבוקש לתקופה של שלוש שנים. החלטתי זו נתונה לערר בפני בית הדין לתחרות על ידי איגוד עסקי, ארגון צרכנים או כל אדם העלול להיפגע מההסדר הכובל עליו ניתן הפטור, בהתאם לסעיף 15(א) לחוק התחרות.

מיכל בן
הממונה על התחרות

ב"ג אלול תשפ"ב

19 בספטמבר 2022